

Op de schouders van ...

Freya Janssen-Vos

'If I have seen further, it is by standing on the shoulders of giants' (Isaac Newton, 1676). Wanneer je de traditie kent waarin je staat, zie je meer. Dit geldt ook voor professionals die met het jonge kind werken. Op welke onderwijstheorieën berust jouw werk? Aan welke pedagogen ben jij schatplichtig?

Op wiens schouders sta jij? In deze serie geven we je de woorden om je werk van vandaag te kunnen beargumenteren.

Deze keer: Freya Janssen-Vos.

TEKST LEVINEKE VAN DER MEER
BEELD HANNEKE VERKLEIJ

Janssen-Vos werkt eerst als kleuterleidster en vervolgens als hoofdleidster aan de Nutsschool in 's-Hertogenbosch. Na enkele jaren gaat ze studeren aan het Nutsseminarium voor Pedagogiek in Amsterdam en werken in Halfweg en Bennebroek. Als ze trouwt met Ton Janssen blijft ze werken, wat in deze periode voor veel vrouwen niet vanzelfsprekend is. Tijdens de opleiding leert ze Nathan Deen kennen, die daar sinds 1965 werkzaam is als onderzoeker en later als directeur. Het onderzoeksdeel van het Nutsseminarium wordt later het Kohnstamm Instituut. Het is in deze periode dat de Wet op het Basisonderwijs wordt voorbereid. Het inzetten op optimale ontwikkelkansen voor iedereen past in het streven kansongelijkheid in het onderwijs tegen te gaan. Voor dat ideaal staat Janssen-Vos, maar over de manier waarop heeft ze een kritische houding.

FLOS-project

Na haar opleiding attendeert Deen haar op het FLOS-project (flexibele organisatie van de school) en in 1969 wordt ze praktijkmedewerker voor het kleuteronderwijs bij het nieuwe Kohnstamm Instituut. In 1971 gaat ze met een projectgroep (KIOSK) verder met de ontwikkeling van een leerplan voor kleuters. Het leerplan krijgt een half open planning, omdat de projectgroep vindt dat het onderwijs moet worden afgestemd op de kinderen en de keuzes van de professionals binnen de school. Het werkplan biedt hen daarbij mogelijkheden en aanbevelingen. Zo verschijnt de reeks *Werken met Kinderen* (Janssen-Vos, 1975).

Janssen-Vos wordt actief binnen de Werkgroep Kritische Kleuterleidsters (WKK). Deze groep wordt in 1974 opgericht en is tegen de verschooling van het kleuteronderwijs. De ontwikkelingen in de jaren zeventig maken de verschillen in opvattingen over ontwikkeling en onderwijs aan jonge kinderen steeds scherper; kindgericht of leerstofgericht. In het project SKOOP gaat

Janssen-Vos, onder leiding van Elly Singer, op zoek naar een nieuwe visie op kleuteronderwijs. In 1977 gaat ze werken bij het APS en krijgt in 1988 de kans inhoudelijk leiding te geven aan het projectteam Onderbouw dat als opdracht heeft een goed onderbouwd curriculum te ontwikkelen. Daarbij werkt ze samen met Trudy Schiferli, Bea Pompert, Henk Vink en Bert van Oers. Pompert introduceert het werk van Vygotskij. In Van Oers vindt ze een gezaghebbend wetenschappelijk adviseur en leraar. In 1990 wordt Basisontwikkeling gepresenteerd, een curriculum voor de onderbouw van vier- tot en met zevenjarigen.

Uitgangspunten van haar werk

In het boek *Basisontwikkeling* (1989) maakt ze duidelijk waar ze voor staat. Een doorgaande lijn van kleuters naar de basisschool om zo optimale ontwikkelingskansen te creëren voor alle kinderen. Spel is daarbij de leidende activiteit voor het leren en ontwikkelen van kinderen en er is een stevige rol voor de professionaliteit van de leerkrachten in de begeleiding van kinderen. De Vygotskiaanse onderwijspedagogiek met zijn activiteitstheoretische visie op leren en ontwikkelen, zoals ze die via Van Oers leert kennen, biedt een stevige basis voor hoe het onderwijs aan jonge kinderen er idealiter uit zou moeten zien. In thema's waarin sociaal-culturele praktijken centraal staan, zoals 'Het zorgen voor dieren', komen kinderen in aanraking met allerlei betekenisvolle activiteiten waaraan van alles te leren en ontwikkelen is. Onder betekenisvol verstaat Janssen-Vos zowel persoonlijke betekenissen van kinderen, dat wat kinderen al weten, interessant vinden, maar ook wat nog interessant kan worden, als culturele betekenissen, dat wat in onze cultuur van belang is en waarmee de wereld van kinderen verdiept of verbreed kan worden. Betekenisverlening en betrokkenheid bieden kansen voor fundamentele leerervaringen. Er wordt ingezet op een brede persoonsontwikkeling. Dit werkt ze uit in de cirkel van ►►

Wie was Frea Janssen-Vos?

Freya Janssen-Vos wordt in 1942 geboren in 's-Hertogenbosch. Ze groeit op in een tijd waarin de verzuiling plaatsmaakt voor nieuwe idealen en meer aandacht voor het individu. Ze volgt haar opleiding tot kleuterleidster bij de nonnen in Den Bosch. Disciplineren en het leren van specifieke kennis en vaardigheden maken een groot deel uit van het curriculum.

In de praktijk

Straten en stoepen bij het huis

De stratenmakers in de omgeving van de school bieden veel inspiratie voor activiteiten die vaak een combinatie van rollenspel en construeren laten zien. Echte stenen en zand, werkhandschoenen en kleding die stratenmakers ook dragen, zorgen ervoor dat de kinderen zich goed in de rol kunnen verplaatsen. De huishoek vormt het vertrekpunt voor het werk van de stratenmakers. We zien de bouwers met echt materiaal om het huis heen aan het werk. De bewoners verwennen hen met koffie en nodigen hen zelfs uit om mee te eten.

Een plattegrond in groep 1 en 2

Boy maakt voor de stratenmakers een plattegrond. Boy tekent de stenen en Karin, de leerkracht, helpt met vragen:

- Karin: 'Wat is dit?' Ze wijst een zwart deel aan.
- Boy: 'Dat is het zand.'
- Karin: 'Eerst een stuk zand en dan de stenen?'
- Boy: 'Nee, de stenen liggen bovenop het zand.'

- Boy telt aanwijzend 27 stenen.
- Boy: 'Ik weet niet hoe je zeventwintig moet schrijven.'
- Karin: 'Eerst een twee en dan een zeven.'
- Boy schrijft.
- Karin: 'Zeventwintig wat?'
- Boy: 'Stenen.'
- Karin: 'Hoe maak je dat duidelijk?'
- Boy: 'Schrijven.'

De stratenmakers in groep 3

Cindy, Ricky en Gino zijn aan het werk als stratenmakers. Cindy is de opzichter. Zij heeft haar werkhandschoenen en oranje hesje aan. De volgende dag vraagt leerkracht Marc aan Ricky, Gino en Cindy of ze over hun samenwerking bij het maken van de zandbak willen vertellen en er een tekening bij willen maken. Ricky en Gino schrijven hun tekst bij de tekening. Cindy gebruikt kant-en-klaar lettermateriaal.

Stadsplattegrond in groep 4

De plattegrond van Den Bosch wordt bekeken in de groep. De kinderen zoeken waar ze wonen, wijzen elkaar aan en stellen vragen bij de diverse symbolen en afbeeldingen op de plattegrond. De plattegrond geeft aanleiding om te bespreken welke route de kinderen naar school volgen. Ze tekenen de looproute en maken hun eigen plattegrond van de omgeving van de school.

In de klas wordt een plattegrond gemaakt met behulp van blokken

► Basisontwikkeling waarin drie typen doelen in samenhang schematisch in beeld worden gebracht namelijk: basisvoorwaarden, brede persoonsontwikkeling en specifieke kennis en vaardigheden. Voor jonge kinderen is spel de leidende activiteit en draait het om de volgende kernactiviteiten: manipulerend spel, constructiespel, gespreksactiviteiten, lees-/

schrijfactiviteiten en reken-/wiskunde-activiteiten vanuit spel.

Vijf impulsen als hulpmiddel

De rol van de volwassene is fundamenteel in dit curriculum. Dat start bij het ontwerpen van betekenisvolle spelactiviteiten en een op spel gerichte speelleeromgeving voor kinderen. Dat vraagt interactie en

communicatie met kinderen zodat helder wordt wat kinderen al weten, waar hun interesses liggen en wat er nog samen te leren en ontdekken valt. In termen van Vygotskij heet dit de 'zone van naaste ontwikkeling'. Door deelname van de professional wordt het leren in spel geoptimaliseerd en de mogelijkheden van de kinderen op toekomstige leerprocessen vergroot.

In 1989 ontwerpt Janssen-Vos het didactisch handelingsmodel van de vijf impulsen als hulpmiddel hierbij:

- **Impuls 1: gezamenlijke oriëntatie op de activiteit.** De professional laat in een gezamenlijke oriëntatie de kinderen kennismaken met komende inhoud en activiteiten. Ze helpt hen om ervaringen naar boven te brengen en voorkennis te activeren.
- **Impuls 2: verbeteren en verdiepen van de activiteit.** Door aan activiteiten deel te nemen, helpt de professional de activiteit te structureren. De actuele handelingen en vaardigheden van kinderen worden versterkt en kansen op leerervaringen vergroot.
- **Impuls 3: verbinden naar andere activiteiten.** De leerkracht bevordert samenhang tussen de verschillende kernactiviteiten.
- **Impuls 4: toevoegen van nieuwe handelingsmogelijkheden.** De professional voegt nieuwe handelingsmogelijkheden toe die aansluiten bij de ontwikkelingsbehoeften van leerlingen. Dit levert ingebedde en functionele instructies op.
- **Impuls 5: reflecteren.** Samen terugkijken op de activiteit en zoeken naar mogelijkheden voor vervolg.

Rol in het Nederlandse onderwijs

In de periode van de invoering van de basisschool heeft ze zich hard gemaakt voor de specifieke kenmerken van het leren en ontwikkelen van jonge kinderen. Samen met Van Oers heeft ze dit uitgewerkt in een spelgeoriënteerd curriculum met een doorgaande lijn voor de groepen 1 tot en met 4. De professionaliteit en de rol van de leerkracht in de begeleiding van kinderen zijn voor haar cruciaal. In de periode van de VVE-programma's (voor- en vroegschoolse educatie) ontwikkelt ze deze aanpak door voor de leeftijdsgroep nul- tot en met achtjarigen in de VVE-aanpak 'Startblokken van Basisontwikkeling'. Haar boek *Basisontwikkeling* wordt bij veel opleidingen voor jonge kinderen in Nederland als standaard voorgeschreven. Ze was nieuwsgierig, onderzoekend, met oog voor kinderen,

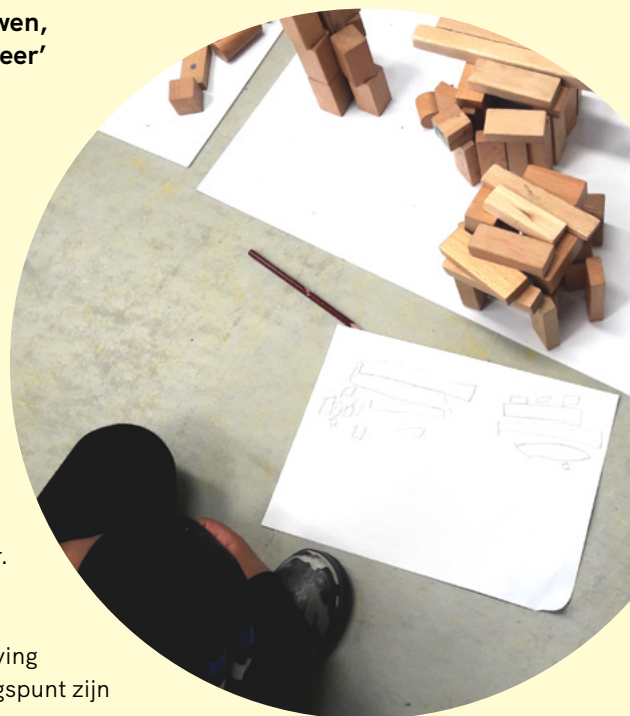
maar ook fel als het ging om een optimale start en ontwikkelkansen voor alle kinderen.

Praktijkverhaal 'Bouwen, sjouwen en druk verkeer'

Dit praktijkverhaal van Janssen-Vos uit 1999 is afkomstig van de Nutsbasisschool De Aastroom in Den Bosch, een multiculturele school in een oude stadswijk. In dit praktijkverhaal (zie het kader 'In de praktijk') is goed haar ideaal van een doorgaande lijn van de groepen 1 tot en met 4 zichtbaar. Ook wordt duidelijk op welke manier de ervaringen en omgeving van de kinderen uitgangspunt zijn voor het ontwerpen van een samenhangend spelaanbod. Leren vindt plaats in gezamenlijke deelname aan betekenisvolle spelactiviteiten. De materiële omgeving, handelingen en rollen van volwassenen en kinderen zijn het leermateriaal. Ook wordt zichtbaar dat voor alle kinderen geldt dat deelname aan betekenisvolle activiteiten, intensieve talige interacties en gezamenlijke activiteiten nodig zijn om tot ontwikkeling te komen. Ontwikkeling gaat niet vanzelf, maar samen kom je verder.

De literatuurlijst is te vinden op: www.hjk-online.nl/artikelen

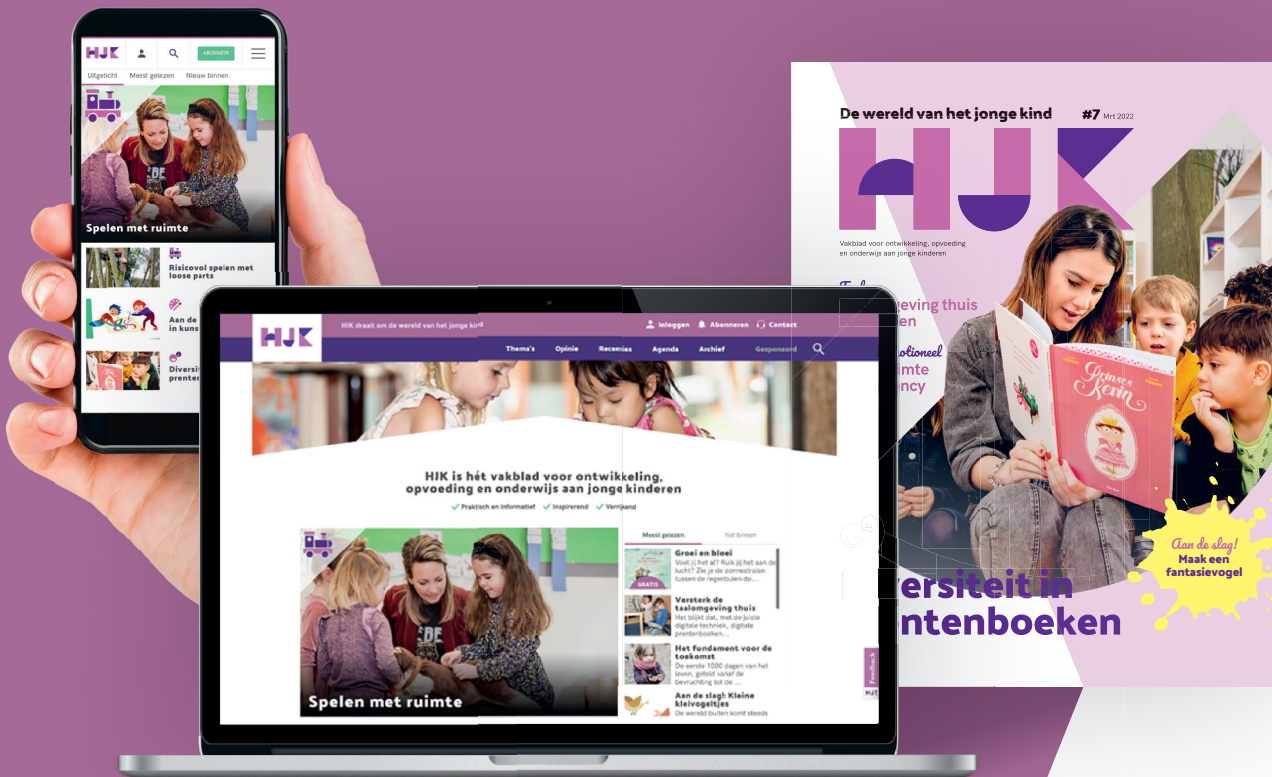
Leren vindt plaats in gezamenlijke deelname aan betekenisvolle spelactiviteiten

Levineke van der Meer

is nascholer bij De Activiteit en medeauteur van het boek *Basisontwikkeling voor peuters in de onderbouw*

Blijf op de hoogte van de ontwikkelingen rondom het jonge kind

Neem een (online) abonnement op HJK

- + Alles over de ontwikkeling, opvoeding en het onderwijs aan jonge kinderen
- + Betrouwbare vakinformatie
- + Voor en door onderwijsprofessionals

Meer weten?

Ga naar hjk-online.nl of bel 088-2266691